

# DETERMINAREA, PLURALITATEA ȘI SCHIMBAREA SUBIECTELOR RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

CORINA BUZDUGAN\*

## Abstract

In this study, the author is analyzing in detail the subjects involved in a civil legal relation, emphasising the hypotheses in which, in such a relationship, there are a multitude of legal entities. Another aspect examined is that of the replacement of entities in the civil legal relation.

**Cuvinte cheie:** raport juridic civil, subiecți, drept subiectiv civil.

**Determinarea subiectelor raportului juridic civil.** Determinarea participanților la raporturile juridice civile înseamnă, în acest context, cunoașterea, nominalizarea lor în aceste raporturi juridice. Concret, determinarea subiectelor (părților) se realizează în mod diferit în funcție de conținutul raporturilor juridice civile, respectiv dacă acestea au în conținutul lor drepturi subiective civile absolute sau drepturi subiective civile relative<sup>1</sup>.

În cazul raporturilor juridice civile care au în conținut un drept absolut (real sau nepatrimonial) este determinat numai subiectul activ, adică titularul dreptului subiectiv civil absolut. Spre exemplu, în cazul raportului juridic civil de proprietate este cunoscut, nominalizat, deci determinat numai titularul dreptului de proprietate. Cei nedeterminați, adică subiectul pasiv este format în astfel de raporturi juridice civile, de toate celelalte persoane care trebuie să respecte dreptul titularului.

---

\* Lect. univ. dr., Facultatea de Drept din Cluj-Napoca, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București.

<sup>1</sup> A se vedea în același sens T. Pop, *Drept civil român. Teoria generală*, București, 1993, pp. 58-59; I. Dogaru, *Elementele dreptului civil*, vol.I, București, 1993, pp. 65-67; E. Poenaru, *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, București, 1996, pp. 39-40.

În cazul în care raportul juridic civil are în conținutul său drepturi relative (de creanță) sunt determinați atât subiectul activ, denumit creditor, cât și subiectul pasiv, denumit debitor. Astfel, de exemplu, într-un raport juridic civil de vânzare-cumpărare sunt nominalizați, determinați atât subiectul activ, vânzătorul, cât și subiectul pasiv, cumpărătorul.

Determinarea (individualizarea) subiectelor raportului juridic civil are loc din momentul săvârșirii actului sau faptului juridic care a dat naștere raportului respectiv. Deci, în raporturile de proprietate proprietarul, adică subiectul activ este determinat din momentul dobândirii proprietății, iar subiectul pasiv nedeterminat, care se cunoaște și el din acel moment, cuprinde – cum arătam mai sus – absolut toate celelalte persoane care au obligația de a respecta dreptul proprietarului. De aceea, nu putem să fim de acord cu afirmația făcută în doctrină, unde se arată: „când vreo persoană și-ar încălca această obligație, stânenind drepturile proprietarului, numai atunci această persoană se va individualiza *ca subiect pasiv determinat* al raportului respectiv”<sup>2</sup>. Această afirmație este inexactă, deoarece în momentul nesocotirii dreptului de proprietate de către o persoană raportul de proprietate există, fiind cunoscute și subiectul activ și cel pasiv; din acest moment, însă, se naște un alt raport juridic, distinct de raportul juridic real, și anume un raport obligațional, având în conținutul său dreptul subiectiv al proprietarului de a trage la răspundere pe cel care a încălcat dreptul de proprietate și obligația corelativă a celui care a încălcat dreptul de proprietate de a restabili situația anterioară, inclusiv prin repararea prejudiciului cauzat<sup>3</sup>.

**Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil.** De regulă, un raport juridic civil se stabilește între o persoană, ca subiect activ, și o altă persoană, ca subiect pasiv. În astfel de situații vorbim de un raport juridic civil *simplu*.

Atunci, când un raport juridic civil se stabilește între mai multe persoane vorbim despre pluralitate de subiecte și ne vom găsi în prezența

---

<sup>2</sup> A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 37.

<sup>3</sup> A se vedea A. Pop, Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, Universitatea din București, 1980, pp. 105-107; T. Pop, *op. cit.*, pp. 58-59; G. Boroi, *Drept civil, Parte generală*, Editura ALL. Beck, București 1999, p. 40

unui raport juridic civil *complex*.

În funcție de situația concretă, pluralitatea subiectelor raportului juridic civil poate fi activă, pasivă și mixtă.

Pluralitatea este *activă* atunci, când în cadrul aceluiași raport juridic civil participă mai multe persoane ca subiecte active. Când partea pasivă a raportului juridic civil cuprinde mai multe persoane vorbim de pluralitate *pasivă*. Pluralitatea *mixtă* apare atunci, când atât de partea subiectului activ, cât și de cea a subiectului pasiv participă mai multe persoane.

Pluralitatea de subiecte poate fi întâlnită atât în raporturile juridice civile patrimoniale (în conținutul cărora sunt cuprinse drepturi reale principale sau drepturi de creanță), cât și în raporturile juridice care au în conținutul lor drepturi subiective civile nepatrimoniale.

În circuitul civil, cele mai multe situații de pluralitate de subiecte întâlnim în raporturile patrimoniale. Astfel, de exemplu, în raporturile civile de proprietate avem, de regulă, un subiect activ, care este titularul dreptului de proprietate, și un subiect pasiv, care este compus din totalitatea celorlalte persoane, subiectul pasiv cuprinzând nu una, ci mai multe subiecte. În acest caz avem o pluralitate pasivă. Dar, raportul de proprietate poate avea și pluralitate activă, când un anumit bun sau anumite bunuri determinate aparțin mai multor persoane, ca titulare ale acestui drept, cum este cazul proprietății comune<sup>4</sup> (pe cote-părți<sup>5</sup> sau în devălmășie<sup>6</sup>). Această pluralitate activă presupune, desigur, și pluralitatea pasivă a tuturor celorlalte persoane, care au obligația de a nu face nimic prin care ar stânjeni exercitarea dreptului de proprietate respectiv. Această

---

<sup>4</sup> Dreptul *de proprietate comună* este acea modalitate juridică a dreptului de proprietate care se caracterizează prin aceea că toate prerogativele conferite de acest drept aparțin împreună și concomitent, de regulă neafectate de vreo condiție, mai multor titulari.

<sup>5</sup> *Dreptul de proprietate comună pe cote-părți* se distinge prin aceea că obiectul rămâne nefracționat în materialitatea sa, în timp ce dreptul de proprietate însuși se fracționează în cote-părți aritmetice ideale, egale sau neegale. Dreptul fiecărui coproprietar privește întregul bun și se întâlnește cu drepturile celorlalți în fiecare dintre cele mai mici particule ce alcătuiesc bunul în materialitatea sa. Nu este necesar drepturile coproprietarilor să fie egale ca întindere.

<sup>6</sup> *Dreptul de proprietate comună în devălmășie* este acea formă a dreptului de proprietate comună care se distinge prin aceea că aparține nefracționat tuturor titularilor codevălmași și are ca obiect bunuri comune nefracționate în materialitatea lor. Această proprietate poate avea ca titulari numai persoane fizice și anume soții, cât privește bunurile dobândite în timpul căsătoriei.

pluralitate activă poate înceta prin partaj (împărțire), pe când pluralitatea pasivă într-un raport de proprietate nu va putea înceta niciodată.

În raporturile obligaționale, care au în conținutul lor drepturi de creanță, pluralitatea poate fi: activă, când avem mai mulți creditori; pasivă, când avem mai mulți debitori; mixtă, când există mai mulți creditori și mai mulți debitori.

În cadrul raporturilor obligaționale regula o reprezintă *divizibilitatea*, când obligațiile sunt conjuncte. Aceasta înseamnă că, în caz de pluralitate activă, fiecare dintre creditori poate pretinde de la debitor partea ce i se cuvine, iar în caz de pluralitate pasivă, fiecare debitor este ținut numai de partea sa din datoria comună. Divizibilitatea fiind regula, ea nu trebuie prevăzută expres, ci se subînțelege.

De la regula divizibilității avem două excepții: solidaritatea și indivizibilitatea.

*Solidaritatea* este o modalitate a obligației în temeiul căreia obligația rămâne nedivizată în sensul că, dacă obligația are mai mulți creditori, fiecare dintre ei este îndreptățit să ceară debitorului plata întregii creanțe, iar dacă sunt mai mulți debitori, fiecare dintre ei este obligat să plătească întreaga datorie.

Solidaritatea poate fi activă și pasivă.

Solidaritatea este *activă* când obligația are mai mulți creditori, fiecare fiind îndreptățit să pretindă și să obțină plata integrală de la debitor, care este liberatorie față de toate celelalte subiecte active (creditori)<sup>7</sup>.

Solidaritatea este *pasivă* când obligația are mai mulți debitori. Ea poate izvorî direct din lege sau din convenția părților (când trebuie stipulată expres), ori din testament. Oricare dintre debitori poate fi obligat la plata întregii datorii, adică toate subiectele pasive (debitorii) sunt obligate la același obiect și executarea obligației poate fi reclamată în totalitate de la oricare dintre ele. Altfel formulat, creditorul are mai mulți debitori și toți îi datorează același obiect. În esență, în cazul solidarității pasive avem o pluralitate de raporturi juridice de obligație. Solidaritatea pasivă se caracterizează și prin existența unei prezumții de mandat tacit

---

<sup>7</sup> Art. 1034 C.civ. prevede: „Obligația este solidară între mai mulți creditori, când titlul creanței dă anume drept fiecărui dintre ei a cere plata în tot a creanței, și când plata făcută unuia din creditori liberează pe debitori”.

Art. 1035 C.civ. stabilește: „Poate debitorul plăti la oricare din creditorii solidari, pe cât timp nu s-a făcut împotriva-i cerere în judecată din partea unuia din creditori”.

reciproc de reprezentare între codebitorii solidari. De aceea, orice act juridic al oricărui dintre codebitori prin care se urmărește stingerea sau micșorarea obligației profită deopotrivă tuturor codebitorilor solidari. Prezumția operează și în favoarea creditorului, în sensul că acțiunea introdusă de el împotriva oricărui dintre codebitori întrerupe prescripția față de toți codebitorii solidari. Solidaritatea pasivă încetează prin plata, prin moartea debitorului sau prin remiterea de solidaritate<sup>8</sup>.

*Indivizibilitatea* poate fi (ca și solidaritatea) activă, cu pluralitate de creditori, și pasivă, cu pluralitate de debitori.

Sunt indivizibile toate obligațiile care trebuie executate nefracționat, fără a deosebi după cum o asemenea executare rezultă din natura prestațiilor, din acte juridice unilaterale sau din lege.

Între debitorii unei obligații afectate de indivizibilitate nu există mandat reciproc de reprezentare (ca în cazul solidarității).

Indivizibilitatea încetează dacă obiectul obligației devine divizibil sau dacă părțile convin să-l privească ca atare, dar ea nu poate înceta prin renunțarea creditorului, câtă vreme obiectul rămâne indivizibil<sup>9</sup>.

Între solidaritatea pasivă și indivizibilitate există deosebiri în ce privește izvorul lor și întinderea lor. Sub primul aspect, dacă există un izvor comun – convenția – există și izvor propriu. Solidaritatea poate naște (și) din lege, pe când indivizibilitatea poate izvorî (și) din natura bunului care formează obiectul obligației. Din punctul de vedere al

---

<sup>8</sup> Art. 1041 C.civ. prevede: „Obligația solidară nu se prezumă, trebuie să fie stipulată expres; această regulă nu încetează decât numai când obligația solidară are loc de drept, în virtutea legii”. Aceasta înseamnă că hotărârea judecătorească nu o poate pronunța, decât cu condiția să constate de unde izvorăște ea”.

Art. 1003 C.civ. – ca o dispoziție specială a legii – prevede: „Când delictul sau quasi delictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ținute solidar pentru despăgubire”.

O altă dispoziție legală specială este cuprinsă în art. 1551 C.civ., potrivit căruia: „Când mai multe persoane, pentru o afacere comună, au numit un mandatar, fiecare dintre ele este răspunzător solidar pentru toate efectele mandatului”.

<sup>9</sup> În art. 1057 C.civ. se stabilește: „Obligația este nedivizibilă când obiectul ei, fără a fi denaturat, nu se poate face în părți nici materiale nici intelectuale”, iar în art. 1058 din același cod se prevede că „Obligația este însă nedivizibilă, când obiectul este divizibil, dar părțile contractante l-au privit sub un raport de nedivizibilitate”.

Art. 1059 C.civ. cuprinde regula după care „Solidaritatea contractată nu dă unei obligații caracterul de nedivizibilitate”.

În art. 1062 C.civ. se stabilește: „Fiecare din cei care au contractat împreună un debit nedivizibil este obligat pentru totalitate, cu toate că obligația nu este contractată solidar”.

întinderii lor, solidaritatea funcționează numai față de cei între care s-a născut (față de moștenitori obligația transmițându-se fracționată, divizată), pe când indivizibilitatea se transmite și către succesori.

**Schimbarea subiectelor raportului juridic civil.** Un raport juridic civil născut între anumite persoane nu trebuie neapărat să se deruleze și să se stingă neapărat între aceeași persoane. Raporturile juridice civile nu sunt imuabile, ele pot fi modificate, printre altele, și prin schimbarea participanților la aceste raporturi juridice. Practic aceasta înseamnă că, pe parcursul existenței sale, subiectele sau părțile raporturilor de drept civil în principiu se pot schimba în condițiile legii.

În principiu, deoarece schimbarea participanților la raporturile juridice civile poate interveni numai în raporturile patrimoniale, drepturile nepatrimoniale fiind inalienabile iar obligațiile corelative revenind subiectului pasiv format din totalitatea celorlalte persoane, altele decât subiectul activ.

Cât privește schimbarea participanților la raporturile juridice civile patrimoniale, trebuie să distingem între situația raporturilor reale și raporturilor obligaționale.

În cazul raporturilor juridice civile *reale* poate avea loc numai schimbarea subiectului activ, subiectul pasiv nedeterminat (adică toate celelalte persoane) neputând fi schimbat. Această schimbare a subiectului activ poate interveni printr-un mod legal de transmitere a bunului la care se referă dreptul real<sup>10</sup>. Astfel, în urma încheierii unui contract de vânzare-cumpărare cu privire la un anumit bun, se va schimba titularul dreptului de proprietate (subiectul activ), iar subiectul pasiv rămâne totalitatea celorlalte persoane care vor trebui să respecte dreptul de proprietate dobândit de noul titular.

În cazul raporturilor juridice civile patrimoniale *obligaționale* (care au, deci, în conținutul lor drepturi de creanță) poate interveni o schimbare atât a subiectului activ, cât și a subiectului pasiv. Subiectul activ (creditorul) poate fi schimbat prin cesiunea de creanță<sup>11</sup>, subrogația personală<sup>12</sup> și

---

<sup>10</sup> Potrivit art. 644 și art. 645, modurile prin care se dobândește și se transmite proprietatea și celelalte drepturi reale sunt: succesiunea legală, legatul, convenția, tradițiunea, accesiunea, uzucapiunea, legea și ocupațiunea. Mai adăugăm la acestea hotărârea judecătorească care are efect constitutiv (nu și efect declarativ).

<sup>11</sup> Cesiunea de creanță (de drepturi) constă în acordul de voințe prin care creditorul

novația<sup>13</sup> prin schimbare de creditor.

În cadrul cesiunii de creanță, noul creditor al debitorului cedat va fi cesionarul, dar creanța care a format obiectul cesiunii rămâne neschimbat: se păstrează natura ei, precum și eventualele garanții ce o însoțeau; cesionarul devine creditor al debitorului cedat pentru valoarea nominală a creanței, indiferent de prețul cesiunii chiar și atunci, când cesiunea s-a făcut cu titlu gratuit.

Pentru validitatea cesiunii de creanță nu este necesar și consimțământul debitorului cedat, părți fiind numai cedentul și cesionarul. Pentru a-i fi, însă, opozabilă, trebuie îndeplinite anumite formalități, cum sunt notificarea cesiunii de creanță către debitorul cedat sau acceptarea cesiunii de creanță de către debitorul cedat, cu precizarea că îndeplinirea acestor formalități nu este necesară în cazul creanțelor constatate prin titluri de valoare.

În principiu, orice creanță poate forma obiectul unei cesiuni. Se cunosc, totuși, unele excepții cum sunt creanțele declarate de lege incesibile (de exemplu, dreptul la pensie de întreținere) sau creanțele născute dintr-un contract sinalagmatic, caz în care creditorul este concomitent și debitor. În doctrină se consideră că, în principiu, ar fi posibil ca una din părțile contractului sinalagmatic să facă unui terț atât o cesiune de creanță, cât și o cesiune de datorie, dar numai cu consimțământul celeilalte părți a contractului sinalagmatic, dat fiind faptul că, în sistemul nostru de drept, preluarea datoriei poate fi făcută numai cu consimțământul creditorului<sup>14</sup>.

Schimbarea subiectului pasiv (a debitorului) prin cesiunea (transmisiunea) unor datorii, dar ea poate fi realizată prin stipulația pentru

---

(cedentul) transmite în mod voluntar, cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, dreptul său de creanță unei alte persoane (cesionarului), care va deveni astfel creditor și care va putea încasa creanța cedată de debitor (numit debitor cedat).

<sup>12</sup> Spre deosebire de subrogația reală, care constă în înlocuirea unui bun cu altul, subrogația personală este substituirea persoanei creditorului unui raport juridic civil de obligație de către o altă persoană care, plătind creditorului inițial datoria debitorului, devine creditor al acestuia din urmă, preluând toate drepturile celui pe care îl plătește.

<sup>13</sup> Novația este un mijloc de stingere a unei obligații, constând în înlocuirea ei, prin voința părților, cu o altă obligație diferită.

<sup>14</sup> A se vedea G. Boroi, *op. cit.*, p. 45, nota 5. Aceeași părere pare să rezulte și din lucrarea O. Ungureanu, *op. cit.*, p. 55.

altul<sup>15</sup>, novația prin schimbare de debitor<sup>16</sup>, delegația<sup>17</sup> (perfectă și imperfectă) și poprirea<sup>18</sup>.

---

<sup>15</sup> Stipulația pentru altul este acel contract (în favoarea unei terțe persoane) prin care părțile stipulează că obligația uneia dintre ele să nu fie executată în favoarea celeilalte, ci în favoarea unei terțe persoane, adică prin care o parte (promitent) se obligă față de altă persoană (stipulant) să execute o anumită prestație în folosul unei terțe persoane (beneficiar), care nu participă și nici nu este prezentă la încheierea contractului.

<sup>16</sup> Novația prin schimbare de debitor are loc atunci, când o terță persoană se angajează față de creditor să plătească datoria (cu sau fără consimțământul debitorului). Această novație se deosebește de cesiunea de datorie și de delegația perfectă prin faptul că ea se poate face și fără consimțământul vechiului debitor, precum și prin aceea că ea nu transmite noului debitor datoria celui vechi, ci creează în sarcina lui o nouă obligație, concomitent cu stingerea celui vechi.

<sup>17</sup> Delegația este actul juridic prin care o persoană (delegant) însărcinează o altă persoană (delegat) să execute o anumită prestație în favoarea unei terțe persoane (delegatar), cu consimțământul acesteia. Delegația simplifică raporturile juridice dintre părți, făcând ca printr-o singură plată (de la delegat la delegatar) să se stingă două obligații: aceea a delegatului față de delegant și aceea a delegantului față de delegatar.

<sup>18</sup> Poprirea realizează o schimbare a subiectului pasiv al raportului juridic civil prin faptul că terțul poprit devine debitor direct al creditorului popritor, putând plăti în mod valabil numai acestuia. Este vorba, deci, de indisponibilizarea obligației pe care o are față de debitorul urmărit de un debitor al acestuia (terț poprit). Terțul poprit nu mai poate executa obligația sa (indisponibilizată) față de debitorul urmărit, decât în eventualitatea când instanța de judecată ar invalida poprirea.